कक्षा नौ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन

शोधार्थी

सिर्जना ढकाल

क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिक सत्र : २६ (२०७५/०७६)

त्रि.वि.दर्ता नं. : ९-२-०८४१-००९०-२०१४

चौथो सत्र परीक्षा क्रमाङ्क र वर्ष : ७४२१८०१८ (२०७६)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपालीभाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह (एम.एड) चौथो सत्रको नेपा.शि ५४४ को

प्रयोजनका लागि प्रस्तुत शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग

इटहरी,सुनसरी

वि. सं. : २०८०/इ.स. २०२३

प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुत शोधपत्र मेरो मौलिक र प्रयोगात्मक अनुसन्धान हो । शोधपत्रको कुनै अंशसमेत मैले कहिँकतैबाट हुबहु नक्कल गरेको होइन । आवश्यकता अनुसार सन्दर्भ र स्रोत खुलाई पूर्वकार्यको प्रयोग गरिएको छ । कही कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने परिणामहरूको समेत सामना गर्नेछु ।

शोधार्थी

सिर्जना ढकाल

☎०२५-५८१३००
FAX: ०२५-५८००६४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
Tribhuvan University
जनता बहुमुखी क्याम्पस
Janta Multiple Campus
इटहरी, सुनसरी, नेपाल
Itahari, Sunsari, Nepal
स्थापित : २०४५
(त्रिभुवन विश्वविद्यालय व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय सम्बन्धन प्राप्त)
(QAA Certified)

प.सं.
च.नं.

मितिः

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत एम. एड. चौथो सत्रको विद्यार्थी सिर्जना ढकालले नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपा.शि ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **कक्षा नौ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित तहका निमित्त उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

नवीनकुमार शर्मा
शोध निर्देशक

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी,सुनसरी

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कृतज्ञताज्ञापन

अनुसन्धान एक मौलिक , सिर्जनात्मक एवम् वैज्ञानिकका साथै जटिल कार्य हो । यस्तो कार्य कुशललतापूर्वक सम्पन्न गर्नका निम्ति निरन्तर प्रयाससँगै धैर्य, धारण ,सहनशील र मेहनतको जरुरत पर्दछ । पठनबोध क्षमता अङ्ग्रेजीको रिडिङ् कम्प्रिहेन्सनको नेपाली रूप हो । कुनै लिखित अभिव्यक्तिलाई पठनबोध गरी त्यसमा निहित भावग्रहण गरी आवश्यक प्रतिक्रिया दिन सक्नु नै पठनबोध क्षमताको मर्म हो । प्रस्तुत 'कक्षा नौ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमताको अध्ययन ' शीर्षकको शोधपत्र त्रि.वि शिक्षाशास्त्र सङ्काय , नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, चौथो सत्रको ५४४ को आवश्यकता पूरा गर्ने प्रयोजनार्थ तयार पारिएको छ ।

अनुसन्धान जस्तो जटिल र मौलिक लेखन कार्यलाई सहज रूपमा सम्पन्न गर्न एक्लो प्रयास असम्भव देखिन्छ । यस कार्यमा मलाई सुरुदेखि अन्त्यसम्म नै निस्वार्थ सहयोग गर्नुहुने शोध निर्देशक जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षा विभागका विभागीय सदस्य श्री नवीन कुमार शर्मा गुरुप्रति हार्दिक नमन टक्काउन चाहन्छु त्यसैगरी नेपाली भाषा शिक्षा विभागका विभागीय प्रमुख मदनराज बरालप्रति कृतज्ञ छु । त्यसैगरी नेपाली भाषा विभागका सम्पूर्ण गुरूहरुमा हार्दिक नमनगर्न चाहन्छु । साथै यस क्यापसका क्याम्पस प्रमुख , सह क्याम्पस प्रमुख र अन्य प्रशासन परिवारका साथै शोधपत्र तयार पार्नका निम्ति आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइ सहयोग गर्नुहुने जनता बहुमुखी क्याम्पसको पुस्तकालय परिवार र अन्य सहयोगी मित्रहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस शोधपत्र लेखनका निम्ति महत्वपूर्ण साथ र सहयोग प्रदान गरी पारिवारिक वातावरण सहज बनाइदिनुहुने मेरा श्रीमान रेश बहादुर पौडेलप्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा टङ्कन तथा प्रिन्टकार्यमा सहयोग गर्नुहुने इशा साईवरलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दै आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि जनता बहुमुखी क्याम्पस शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभागमा पेस गर्दछु ।

शोधार्थी

सिर्जना ढकाल

शोधसार

प्रस्तुत **कक्षा नौ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमताको अध्ययन**शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, चौथो ५४४ को प्रयोजनका निम्ति तयार पारिएको हो । यस शोधपत्रमा (४६) पृष्ठ सङ्ख्या रहेका छन । प्रस्तुत शोधपत्रमा कक्षा नौ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा केन्द्रित रहेको छ । यस शोधपत्रको समसया अन्तर्गत कक्षा नौ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता कस्तो छ ?लैङ्गिक आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कस्तो ? भाषिक पृष्ठभुमिका आधारमा पठनबोध क्षमता कस्तो छ ? सामुदायि र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता कस्तो छ ? भने यिनै समस्याहरुलाई समाधान गर्नका लागि उद्देश्यहरू राखिएका छन, जस अन्तर्गत कक्षा नौ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमताको पहिचान गर्नु , लैङ्गिक आधारमा विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु, भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु रहेका छन् ।

उक्त उद्देश्यहरूलाई पूरा गर्नका निम्ति इटहरी उपमहानगर पालिकाभित्रका ३ ओटा सामुदायिक र ३ ओटा संस्थागत विद्यालयका जम्मा ३६ जना विद्यार्थीहरुलाई प्रतिनिधि नमुनाका रुपमा टनोट गरिएको छ । स्थलगत विधि अन्तर्गत रहेर प्राथमिक स्रोतबाटै सामग्री सङ्कलन गरी तथ्याङ्कहरूको व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । तथ्याङ्कलाई प्रतिशत, मानक विचलन , मध्यमानमा गणना गरी तालिकामा प्रस्तुत गर्दै स्तमभचित्रद्धारा थप प्रस्ट पारिएको छ । साथै अनुच्छेदमा व्याख्या गरिएको छ । अध्ययनका क्रममा शोधकार्यलाई पाँच अध्याय (पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौ) मा विभाजन गरिएको छ ।

यस शोधकार्यको अनुसन्धान गर्ने क्रममा प्राथमिक स्रोतबाट नै सामग्री सङ्कलन गरी तत्याङ्क सङ्कलन तथाविश्लेषणका क्रममा आवश्यक मात्रामा सम्बन्धित विषयका शिक्षकहरुको सल्लाह सुझावलाई समेत आधार मानेर तयार पारिएको छ । प्रस्तुत शोधका निम्ति पठनबोध क्षमतासँग सम्बन्धित पुस्तकहरु, शोधपत्रहरु, जर्नल, अनलाइन्का सामग्रीहरु, सन्दर्भ पुस्तकहरू, पूर्वकार्यहरू, अप्रकाशित कृतिहरूका साथै विभिन्न यस शोध शीर्षकसँग सम्बन्धित पठनसामग्रीलाई द्धितीयक स्रोतका रुपमा प्रयोग गरिएको छ साथै यस अध्ययनलाई निश्चित सीमामा सिमाङ्कन गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।अध्याय एकमा पृष्ठभूमि, बोधको

परिचय, समस्याकथन, उद्देश्य, सीमाङ्कन, अध्ययनको औचित्य तथा महत्व, पारिभाषिक शब्दावली, संक्षिप्त रुप, शोधको रुपरेखा रहेका छन । अध्याय दुई मा पूर्वकार्यको पुनरवलोकन , पूर्वकार्यको उपयोगिता , सैद्धान्तिक धारणात्मक संरचना, पठनबोधको परिचय, पठनका प्रकार, पठनबोध शिक्षणको आवश्यकता , पठनबोध शिक्षण गर्दा ध्यानदिनुपर्ने पक्षहरु आदि रहेका छन् । अध्याय तीनमा अध्ययनको संरचना, जनसङ्ख्या र नमुना, तथ्याङ्कको स्रोत, तथ्याङ्कसङ्कलन प्रक्रिया, तथ्याङ्कको परिक्षण, तथ्याङ्को विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया रहेका छन् । अध्याय चारमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरी अध्याय पाँचमा निष्कर्ष, सुझाव र उपयोगिताहरु प्रस्तुत गरी यो शोधपत्रको तयार गरिएको छ ।

यस शोधकार्यका निष्कर्षहरुलाई यसरी देखाउन सकिन्छ :

दुईओटा गद्यांश दिइ सोही अनुसार छोटो उतरात्मक प्रश्न र बहुवैकल्पिक प्रश्न १०-१० गरी जम्मा २० अङ्कको प्रश्नमा ४५ मिनेटको समय निर्धारण गरीएको थियो । त्यसमा छोटो उत्तरात्मक प्रश्नमा केहीले अलि बढी र घुमाउरो उतर लेखेको पाइयो भने बहुवैकल्पिकमा दुईओटा विकल्पमा चिन्ह लगाएको पनि पाइयो ।

समग्र पठनबोध क्षमतामा विद्यार्थीहरु पठनबोध क्षमताको प्रतिशत गणना गर्दा जम्मा ५ ओटा श्रेणी निर्धारण गर्दा सबै भन्दा कम श्रेणी ४०-५० मा २.७७ र सबैभन्दा बढी श्रेणी ८०-९० मा ४७.२२ प्रतिशत रहेकाले विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ । समग्र विद्यार्थीहरुको मध्यमानका आधारमा समग्र मध्यमान १५.०८ लाई आधार मानी गणना गर्दा मध्यमान भन्दा माथि ल्याउने ६१.११ र मध्यमान भन्दा तल ल्याउनेको ३८.८८ रहेकाले समग्र विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको मान्न सकिन्छ ।

समग्र मानक विचलनका आधारमा हेर्दा मानक विचलन २.६५ अर्थात १० भन्दा ज्यादै कम रहेकाले समग्र विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता धेरै मात्रामा समान वा एकरुपता देखिन्छ । समूहगत रुपमा लैङ्गिक आधारमा विद्यार्थीको पठनबोध क्षमतालाई नियाल्दा छात्रहरुको उच्च रहेको पाइयो । भाषिक पृष्ठभूमिका दृष्टिले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता समग्र मध्यमान भन्दा तल १४.८३ रहेकाले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक देखिन्छ । त्यसैगरी समग्र मध्यमान १५.०८ भन्दा नेपाली विमातृभाषीविद्यार्थीहरूको मध्यमान ९.२ ले बढी रहेकाले नेपाली विमातृभाषी विद्याथीहरुको पठनबोध क्षमता धेरै राम्रो रहेको पाइयो ।विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा हेर्दा सामुदायिक

विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइयो,समग्र अध्ययनका आधारमा हेर्दा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतामा तात्विक किसिमको अन्तर पाइन्छ ।

विषय सूची

अध्याय एक

पृष्ठभूमि १
समस्या कथन २
अध्ययनका उद्देश्यहरू ३
अध्ययनको औचित्य ३
अध्ययनको सीमाङ्कन ४
परिभाषिक पद/पदावली ५
शोधपत्रको रूपरेखा ६

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक / धारणात्मक संरचना

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन ७
सैद्धान्तिक पूर्वकार्यको पुनरावलोकन ७
प्रायोगिक पूर्वकार्यको पुनरावलोकन ९
पूर्वकार्यको उपयोगिता १७
सैद्धान्तिक /धारणात्मक संरचना १७
पठनबोधको परिचय १८
पठनबोध शिक्षणमा ध्यानदिनुपर्ने पक्षहरु २०
पठनबोध शिक्षणका आवश्यकता २१
धारणात्मक संरचना २१

अध्याय : तीनअध्ययनको विधि

अध्ययनको विधि र प्रक्रिया २३
अध्ययनको संरचना २३
जनसङ्ख्या र नमुना २३
तथ्याङ्कका साधन/उपकरण २४
तथ्याङ्कको स्रोत २४
तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया २४
तथ्याङ्कको परीक्षण २४

तथ्याङ्कको विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया २४

अध्याय : चारव्याख्या तथा विश्लेषण

समग्र विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमताको स्थिति २६

समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरुको समूहगत पठनबोध क्षमाताको स्थिति २९

विभिन्न समूहबिच पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३३

छलफल र व्याख्या ३९

अध्याय : पाँचनिष्कर्ष, सुझाव र उपयोगिता

निष्कर्ष ४१

सुझावहरु ४२

पठनबोधको उपयोगिता ४४

नीतिगत तह ४४

प्रयोगगत ४५

भावी अनुसन्धानका लागि शीर्षकहरु ४६

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

विषय	पृष्ठ सङ्ख्या
तालिका १. प्राप्ताङ्क प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको अवस्था	२६
तालिका २मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमताको स्थिति	२८
तालिका ३लैङ्गिक आधारमा पठनबोध क्षमताको स्थिति	२९
तालिका ४भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा पठनबोध क्षमताको स्थिति	३१
तालिका ५विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा पठनबोध क्षमताको स्थिति	३२
तालिका ६लैङ्गिक आधारमा पठनबोध क्षमताको तुलना	३३
तालिका७भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा पठनबोध क्षमताको तुलना	३५
तालिका ८विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा पठनबोध क्षमताको तुलना	३७

संक्षिप्त रूप

इ.सं.	- इस्वी सम्वत्
क्र.स	- क्रम सङ्ख्या
त्रि.वि	- त्रिभुवन विश्वविद्यालय
वि.स	- विक्रम सम्वत्
वि. प्र	- विभागीय प्रमुख
डा.	- डाक्टर
कि. वि	- क्रियाविशेषण